

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI AXBOROT
TEXNOLOGIYALARI VA KAMUNIKATSIYALARINI
RIVOJLANTIRISH VAZIRLIGI

TOSHKENT AXBOROT TEXNOLOGIYALARI
UNIVERSITETI URGANCH FILIALI

KAMPYUTER INJINIRING FAKULTETI

REFERAT

Mavzu: Menejment nazariyasi va
amaliyotining rivojlanishi

912-15-guruh

Topshirdi:

Otajonov Farrux

Qabul qildi:

Matkarimova Intizor

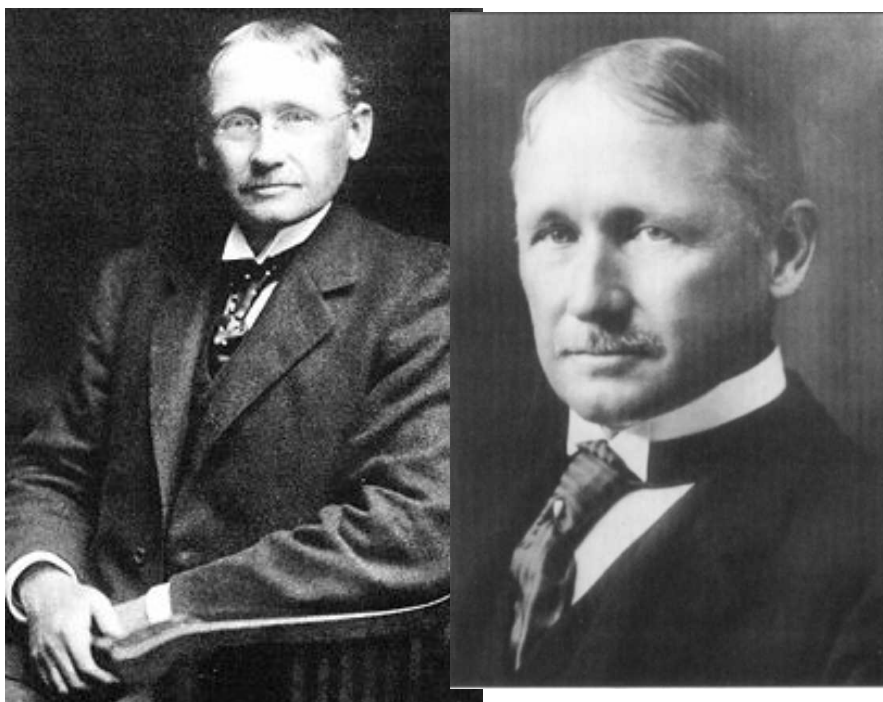
URGANCH 2017- YIL

MENEJMENT NAZARIYASI VA AMALIYOTINING RIVOJLANISHI

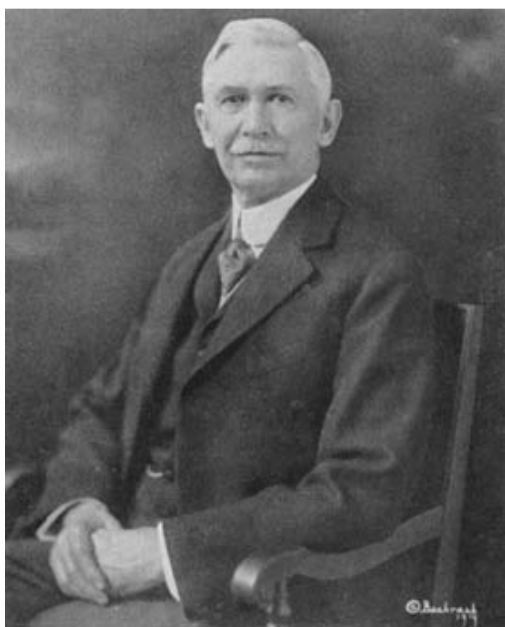
Reja:

1. Boshqarish ta'limotidagi yo'nalishlar
2. Teylor ta'limotining mazmuni va mohiyati
3. Mumtoz menejment
4. Insoniy munosabatlar maktabi.
5. Boshqa turli nazariyalar

Boshqaruv nazariyasining asoschilari Teylor, Ford, Gilbert, Emerson, Fayol va boshqalardir. Boshqaruv nazariyasining tarixan dastlabki yo'nalishi „klassik“ (an'anaviy) maktab nomini olgan. Bu maktabning vujudga kelishida amerikalik muhandis va tadqiqotchi Frederik Teylorning xizmati katta.

- ◎ Teylor mehnat jarayonlarini maxsus funksional boshqarish zarurligini asoslab berdi, jismoniy mehnat bilan bir qatorda ishlab chiqarishni tashkil etishni tarkibiy unsurlarga ajratib ko'rsatishga harakat qilgan tomonidan ishlangan sxemada o'lda-jo'lda, pala-partish ishlash mumkin emasligi, har bir narsa oldindan o'ylangan, ishning barcha shartlari va usullari oldida aniq, belgilangan bo'lishi aks ettirilgan.

- ◎ Iqtisodiyotni boshqarish sohasining yana bir yirik nazariyotchisi — Garrington Emerson (1853—1931) edi. U „Unumdorlikning o'n ikki tamoyili“ asarini yozib, bu asarda u birinchi bo'lib inson faoliyatini maqbullashtirishga qarashlar tizimini bayon qilib berdi. Emerson quyidagi tamoyillarga asoslangan maksimal mehnat unumdorligiga erishish usulini ishlab chiqdi.

Emerson tamoyillari

1. *Aniq belgilangan g'oya va maqsadlar;*
2. *Aqli rasolik;*
3. *Asosli maslahat;*
4. *Qat'iy intizom;*
5. *Xodimlarga nisbatan adolatli munosabat;*
6. *Markazlashtirish;*
7. *Tezkor, ishonchli, to'liq, aniq va doimiy hisob;*
8. *Me'yor va tartib;*
9. *Sharoitni normallashtirish;*
10. *Operatsiyalarni me'yorlash;*
11. *Yozma standart qo'llanmalar;*
12. *Unumdorlik uchun rag'batlantirish.*

Sanoat korxonalarini tashkil etish va boshqarish masalalarini o'rgangan yana bir amerikalik iqtisodchi Gamilton Cherch (1866—1936) o'z diqqat e'tiborini boshqarishning umumiy nazariy tamoyillariga qaratdi. Amerikalik boshqa nazariyotchilardan farqli o'laroq G.Cherch tayyor qonun - qoidalarni tavsiya qilmagan. U barcha sanoat korxonalarini boshqarishning umumiy nazariy tamoyillarini belgilab berdi, boshqaruvning umumiy vazifalari bilan uni tashkil etish tamoyillarini ko'rsatib berdi. O'zining „Ishlab chiqarishni boshqarish asoslari“ kitobida u boshqarish vazifalarining quyidagi turlarini bayon qilib bergan: loyihalashtirish, uskuna bilan ta'minlash, buyuruvchilik, hisob va amalga oshirish.

G.Church kitobining ayrim nazariy qoidalari hozirgi davrda ham ilmiy va amaliy qimmatga egadir.

Ilmiy boshqaruv rivojlanishiga hisob va rejalashtirishning chizma usulini ishlab chiqqan Genri Gant (1861—1919) va ishini maqbullashtirish uchun standart harakatlarni qo‘llab, ayrim ishlarni bajarish usullarini taklif etgan Frenk Gilbert (1868—1924) salmoqli hissa qo‘shganlar. Shuningdek, menejment nazariyasiga fransuz muhandisi Anri Fayol muhim hissa qo‘shgan, u boshqaruv vazifalarini maqbullashtirish — oldindan ko‘ra olish, tashkil etish, buyurish, kelishuv, nazorat qilishga tenglashtirgan 1916-yilda uning „Umumiy va sanoat boshqaruvi“, 1924-yilda „Mehnatni ilmiy asosda tashkil etish“ va „Ijobiy boshqaruv“ asarlari chop etildi.

Genri Ford ishlab chiqarish korxonalarini boshqarishning tashkiliy-texnikaviy tamoyillarini yaratgan. Fordizm faqat boshqaruv texnikasi va tashkil etish rivojlanishida emas, balki mehnat unumdorligi o‘shida ham yangi bosqich bo‘ldi. Ford ham Teylor singari kam harajat bilan yuqori mehnat unumdorligiga erishishni maqsad qilib qo‘ygan bo‘lsada, unga boshqa yo‘l bilan erishishga

harakat qildi. Teylor inson mehnatini tashkil etishga alohida e'tibor bergan bo'lsa, Ford texnika, texnologiya, ishlab chiqarishni takomillashtirishga e'tibor bergan.

Boshqarish nazariyasi asosini tashkil etgan qonun-qoidalar xususiyatiga bog'liq ravishda xorijiy boshqaruv maktablari turlicha guruhlariga bo'linadi. Ular jumlasiga:

boshqaruvning klassik maktabi yoki ilmiy menejerizm maktabi;

insoniy munosabatlar maktabi;

boshqaruvning emperik maktabi;

ijtimoiy tizimlar maktabi;

boshqaruvning yangi maktabi kiradi.

Klassik maktab

Klassik maktab namoyondalari amerikalik muhandis va tadqiqotchi F. Teylor, fransuz olimi A.Fayol, ingliz

L.Urvik, nemis iqtisodchilari M.Veber, G. Ford, G.Emersonlardir.

Boshqaruvning klassik maktabi to‘rt muhim unsur — mehnat taqsimoti,

boshqaruv tabaqalashuvi va ko‘p bo‘g‘inliligi, tashkil etish tarkibi, boshqaruvning mumkin bo‘lgan chegaralarini o‘rganadi.

Insoniy munosabatlar maktabi

Garvard universiteti professori E. Meyo „inson munosabatlari“ nazariyasini ilgari surdi. Uning g‘oyalarini mohiyati shundaki, mehnat jarayonida psixologik va ijtimoiy omillar yetakchi ahamiyatga ega. Bu maktabning yana bir namoyondasi D.Mak Gregor boshqaruvini tashkil etishga 2 xil yondashuv mavjud:

- 1. Majburlash va rag‘batlantirish usullari;*
- 2. Tashabbuskorlik va mustaqillikni iloji boricha namoyon qilish uchun sharoit yaratish.*

Emperik maktab

Emperik (pragmatik) maktab menejment zarurligini umuman inkor etib, ochiq emperizmni targ‘ibot qiladi. U boshqaruvning maqsadi — rahbarlik qilish bo‘yicha ijobiy tajriba va aniq xatolarni o‘rganishdan iborat, deb ta’kidlaydi. Bu maktab vakillari kamroq nazariy maslahatlar berib, ko‘proq aniq vaziyatlarni tahlil etish bilan shug‘ullanish kerak deyдилar, albatta, tajriba o‘rganish juda muhim. Lekin faqat amaliyotga asoslanib menejmentni shakllantirish mumkin emas „Emperik“

maktabning eng yorqin namoyondalari — R. Draker, R. Devis, L. Nyuman, D. Miller va boshqalardir.

Ijtimoiy tizim maktabi

„Ijtimoiy tizim“ maktabi o‘zidan avvalgi maktablarga nisbatan keng ko‘lamdagi muammolarni hal etishga, boshqaruv nazariyasini yaxlit holga keltirishga intiladi. Lekin boshqaruv nazariyasini tuzishga intilish uni hozirgi kapitalistik dunyo sharoitidan uzoqlashib ketishga va natijada uning unchalik keng yoyilmasligiga olib keldi. „ijtimoiy tizimlar“ maktabi tashkilotda nizolarning mavjud bo‘lishi uning tabiatidan kelib chiquvchi holat deb hisoblab asosiy vazifa nizolar va ularning oqibatini yumshatishdan iborat deb ta’kidlaydilar.

Yangi maktab

Yangi maktabning eng yorqin namoyondalari — R. Akkof, L. Kleyn, V. Lyus va boshqalardir. Bu maktabning shakllanishi kibernetika va jarayonlarni o‘rganish rivojlanishi bilan bog‘liqdir. Jarayonlarni o‘rganish zaxiralar, resurslar taqsimoti, eskirgan uskunalarni almashtirish, maqbul ravishda rejalashtirishni boshqarishni matematik modellashtirish bilan bog‘liqdir. Keyinchalik yangi maktab tarkibida mustaqil fan — boshqaruv qarorlarini qabul qilish nazariyasi shakllandi. Xorijiy menejment rivojlanishining qisqa tavsifi boshqaruvni takomillashtirish yangi usullari va shakllarini izlash uzluksiz davom etganligidan dalolat beradi.

„Yangi maktab — bu ijtimoiy tizimlar“ maktabining mantiqiy davomidir.

Adabiyotlar ro'yhati:

1. Zaynutdinov Sh.N. Bozor sharoitida sifat menejmenti masalalari. Ilmiy maqolalar to'plami. – T.: TDIU, 2006.
2. Qosimova D.S. Neft-gaz kompaniyalarini samarali menejment asoslari. Monografiya. – T.: “Fan”, 2006. – 146 b.
3. To'laganova D.S. Teoreticheskie podxodo' k rasionalmomu ispolzovaniyu resursnogo potentsiala v kompanii G'G' “Iqtisodiyot va talim” jurnali, 2005, 1–son.
4. Qosimova D.S. Tezroofing. Marketing strategiyasini qo'llash. O'zbekistondagi biznes talim tizimiga «Keys Stadi» uslubini tadbiq etish. Keyslar to'plami. – T.: Akademia, 2006. – 517-532-b.
5. Sharifxo'jaev M., Abdullaev Yo. Menejment. Darslik – T.: O'qituvchi, 2002. – 256 b.